

Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi

Investigation of University Students' Attitudes Towards Distance Education Processes in the Covid-19 Pandemic

Hilal Karakaş^{1*}, İlknur Sayan¹

¹Istanbul Kent Üniversitesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Orcid: H. Karakaş (0000-0001-8103-8796), İ.Sayan (0000-0002-7133-5858)

Özet: Çin'de ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi küresel olarak bireylerin yaşamlarını birçok yönden olumsuz etkilemiştir. Bu etkinin belirgin olarak yaşandığı yönlerden biri eğitimidir. Pandemi öncesinde yüz yüze öğrenme ortamlarında gerçekleşen eğitim, pandemi sonrası uzaktan yürütülmek zorunda kalmıştır. Bu gereklilik başta öğrenci, öğretmen ve veliler olmak üzere eğitim paydaşlarına birtakım sorumluluklar yüklemiş ve eğitim faaliyetlerinde birtakım düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin COVID – 19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamı kullanımına ilişkin tutumlarının farklı demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi) göre ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri İstanbul ilinde bir vakıf üniversitesinde 192 öğrencinin gönüllü katılımıyla online anket formu kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak "Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Anketten elde edilen yanıtlar SPSS for Windows 25.00 programı ve AMOS 24.0 programında analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin COVID 19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamlarının kullanımına ilişkin tutumları (yeterlilik ve motivasyon, kullanılabilirlik ve memnuniyet) ile eğitim düzeyleri ve cinsiyetleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte uzaktan eğitimin etkililik boyutunun demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, uzaktan eğitim, tutum

Abstract: The COVID-19 pandemic, which first emerged in China and affected the whole world, has negatively affected the lives of individuals globally in many ways. Education is one of the fields where this effect is observed clearly. While education was carried out in face to face learning environments until before the pandemic, it had to be carried out through distance education after the pandemic. This requirement has imposed a number of responsibilities on educational stakeholders, especially students, teachers and parents, and has made it necessary to make some arrangements in educational activities. In this study, it was aimed to determine the relationship between university students' attitudes towards distance education processes carried out during the COVID-19 pandemic and different demographic variables. The data of the study were collected by an online questionnaire form with the voluntary participation of 192 students studying at a foundation university in Istanbul. "Attitude Scale Regarding the Use of Distance Education Environments During the Pandemic Process" was used as a data collection tool. The data were analyzed in SPSS for Windows 25.00 program and AMOS 24.0 program. It was concluded that there was a significant and positive relationship between university students' attitudes towards the use of distance education (competence and motivation, usability and satisfaction) and their education level and gender. However, no significant relationship was found between the demographic variables and the effectiveness of distance education.

Keywords: COVID-19, distance education, attitudes

1. Giriş

COVID-19 olarak bilinen yeni tip koronavirüs, ilk olarak Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan bu-
laşıcı bir enfeksiyondur. Söz konusu tarih itibari ile hızla yayılmaya başlamış olan COVID-19 (Hebebcı, Bertiz, &

Alan, 2020), kısa sürede dünya genelini etkileyen bir pan-
demiye dönüşmüştür (Aristovnik vd., 2020). Ölümcül so-
nuçlar doğurmuş olan COVID-19 bireylerin yaşamı için
tehdit (Hebebcı, Bertiz, & Alan, 2020) unsuru haline gel-
diğinden sosyal hayatın yanı sıra ekonomi, sağlık, eğitim

* İletişim Yazarı / Corresponding author. Eposta/Email : hilalkarakas4444@gmail.com

Geliş Tarihi / Received Date: 05.06.2022 — Kabul Tarihi / Accepted Date: 26.03.2023

doi: 10.32329/uad.1126226

gibi birçok hizmet alanı dünya genelinde durma noktasına gelmiştir (Greenhow & Chapman, 2020).

Pandeminin etkisini azaltmak ve yayılımını yavaşlatmak için günlük yaşamın birçok alanında değişimler olmuş ve beraberinde zorunlu önlemler alınmıştır. Söz konusu önlemler kapsamında çoğu ülke tarafından sınır kapıları kapatılmış, sosyal ve kültürel etkinlikler bütünüyle durdurulmuştur (Uzun vd., 2020). Bunun dışında dünya genelinde sosyal mesafe (sosyal izolasyon), karantina uygulamaları, sıkıyönetim, seyahat, eğitim kısıtlamaları gibi radikal önlemler alınmak zorunda kalınmıştır (Hebecci, Bertiz & Alan, 2020). Pek çok farklı sektörde çalışma koşulları değişerek dönüşümlü çalışma veya evden çalışma gibi uygulamalara geçilmiştir (Bozkurt, 2020). Pandeminin yayılımına yönelik alınmış olan tedbirler ve yasaklar birçok ülkede eğitim faaliyetlerinin askıya alınmasına da neden olmuştur. Yaygınlaşan pandemi dışında fiziksel ve maddi koşulların eksikliği bu dönemde uzaktan eğitime geçilmesini zorunlu kılmıştır (Hebecci, Bertiz & Alan, 2020). Çünkü uygun yer, zaman ve koşulların mümkün olmadığı durumlarda eğitimde fırsat eşitliği sağlamanın en pratik yolu uzaktan eğitimidir (Uzun vd., 2020).

Öğrencilerin ve öğretim elemanlarının ihtiyaçlarını karşılamak için çevrimiçi öğrenme sisteminin erişilebilirliğini, fizibilitesini ve uygulanmasını teşvik eden uzaktan (çevrimiçi) eğitim (Muflih vd., 2020), doğrudan internet bağlantılarının geniş çapta kullanılabilirliği nedeniyle sıklıkla web tabanlı öğrenme olarak da ifade edilmektedir. Uzaktan eğitim süreçleri öğrencilerin ve öğretim elemanlarının senkronize veya zaman sorunu yaşamadan iletişim kurabilecekleri ve etkileşime girebilecekleri bir öğrenme ortamı kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu süreçler multimedya tabanlı eğitim, interaktif öğrenme, rehberlik, klavye kontrolü, zaman ve mekândan bağımsız e-öğrenme, interaktif sınıf yönetimi, dijital geçiş ve sınavlar gibi avantajlara sahiptir. Bu nedenle, öğrenme-öğretme süreçlerinde ortak teknolojiler kullanılarak uzaktan eğitimin aşamaları belirlenir. Diğer bir ifade ile teknoloji uzaktan eğitim sınıflandırmalarının önemli bir belirleyicisidir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından bildirilen verilere göre pandemi sürecinde 188 ülkede okullar yüz yüze eğitime kapatılmıştır. Bu, dünya çapındaki öğrenci nüfusunun yaklaşık %92'sine karşılık gelmektedir (Elçiçek, 2021). Dünya genelinde bireylerin temel haklarından olan eğitim hakkının daha fazla aksamaması için çoğu eğitim kurumu hızlıca acil uzaktan eğitim uygulamasını başlatmıştır. Benzer şekilde ülkemizde de gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerekse yükseköğretim kurumları tarafından alınan bir dizi önlemler ile öğrencilerin öğrenme kayıplarının artmaması için uzaktan eğitime hızlı bir geçiş yapılmıştır (Koç, 2021).

Acil uzaktan eğitim ile uzaktan eğitim arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Acil uzaktan eğitim, yaşanan durumu hızlı çözüme ulaştırmak adına zorunluluk ge-

reği ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitim kavramı ise eğitim seçenekleri içerisinde yer almakta ve zorunluluk gerektirmemektedir (Hodges vd., 2020). Acil uzaktan eğitim gereksinime yönelik geçici çözüm olurken uzaktan eğitim, hayat boyu öğrenme sürecinde yararlanılabilecek temelli çözümler oluşturmayı amaçlamaktadır (Toquero, 2021). Diğer bir ifade ile uzaktan eğitim, kriz sürecinde eldeki imkanlarla oluşturulan acil uzaktan eğitime göre sistematik, belli bir işleyiş disiplinine sahip, sürdürülebilir bir eğitim şeklidir. Pandemi sürecinin uzun sürmesi sebebiyle acil uzaktan eğitim uygulaması yerini uzaktan eğitim modeline bırakmış, eğitim sistemi zaman içerisinde daha sistematik bir yapıya ulaşmıştır.

1.1. COVID – 19 Pandemi Sürecinde Bazı Ülkelerdeki Uzaktan Eğitim Uygulamaları

1.1.1. Çin Örneği

Çin'de okul öncesi öğrencilerinden lisansüstü öğrencilerine kadar farklı derecelerdeki tüm öğrencilerin 2020 Ocak ayı sonundan itibaren eğitimlerine online platformlar aracılığıyla devam etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Çin'in kırsal kesimlerinde ikamet eden çoğu öğrencinin uzaktan eğitime katılmak için gereken internet bağlantısı ve donanımına sahip olmadığı saptanmıştır (Sözen, 2020). Uzaktan eğitim sürecinde ülkedeki en gelişmiş ve etkili online eğitim platformu olan ve 2016 yılından bu yana 19 milyondan fazla kullanıcı sayısına ulaşarak dünyanın ikinci en yüksek kullanıcı sayısını elinde bulunduran "Rain Classroom Eğitim Platformu" aktif olarak kullanılmıştır (Lau, Yang & Dasgupta, 2020). *Rain Classroom*, öğretmenler ve öğrenciler arasında ders öncesi, sırası ve sonrasında bir köprü görevi görmektedir. Tsinghua Üniversitesi tarafından geliştirilen güçlü ve kullanıcı dostu bir programdır (Macau University, 2018). COVID-19 sonrası bazı laboratuvar ve uygulamalı ders modülleri haricinde bütün dersler için eğitim-öğretim çevrimiçi platformlar yoluyla sağlanmıştır. Milyonlarca öğrencinin aynı anda çevrimiçi eğitim almalarını sağlayan bulut sistemleri üzerinden de uzaktan eğitim etkinlikleri yapılmıştır (Lau, Yang & Dasgupta, 2020).

Ülkede uzaktan eğitim sürecine dair uygulamaya hem bazı öğretim üyeleri hem de bazı öğrencilerin tutum ve yaklaşımları olumsuz olmuştur. Özellikle öğrenciler uzaktan eğitim sisteminin zorlukları ve evden çalışma şartlarındaki yetersizlikler (örneğin, ev halkı ile yaşam ve bu yaşam tarzındaki karmaşık yapı, eksiklikler ve uygunsuzluklar) nedeniyle eğitime katılamadıklarını belirtmişlerdir. Hatta ders esnasında arka plan sesleri yüzünden mikrofonunu hiç açamayan, sosyal medyada da "suskun" adı verilen bir öğrenci modeli ortaya çıkmıştır (Telli & Altun, 2020).

1.1.2. ABD Örneği

Pandemi sürecinde ABD'de derslerini online platformlara taşıyan ilk üniversitelerden biri Washington Üniversitesi olmuştur ve 50.000 öğrencisine online eğitim hizmeti sağlamıştır (Telli & Altun, 2020). Ohio State, Harvard, Columbia, Tufts ve Duke gibi üniversiteler yüz

yüze eğitime ara verip dersleri çevrimiçi ortama taşıyan ülke genelindeki birçok üniversiteden bazıları olarak örnek verilebilir (Pfleger, 2020). Ayrıca pandemi sürecinde üniversitelerde farklı değerlendirme sistemleri de kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, Kuzey Karolina Üniversitesi harfli notlandırma sistemi yerine geçti veya kaldı şeklindeki değerlendirme sistemini kullanmaya başlamıştır (Sheehey, 2020).

Çoğu ülkede olduğu gibi ABD’de de pandemi sürecinde çocukların stres ve kaygı düzeyini arttırabilecek birçok şey kaldırılmış, sınavlar dahi iptal edilmiştir. Hatta çocuklar üzerinde stres oluşturabilecek bilgisayar oyunları tespit edilip erişimleri kapatılmıştır. Bunun yanı sıra çok zeki çocukların pandemi sürecinden daha çok etkilendiği saptanmış ve bu çocuklara yönelik kapsamlı bilgilendirme ve rehberlik hizmeti sağlanmıştır. Uzaktan eğitim kapsamında öğrencilerin kendi hızlarında kabiliyetlerini geliştirmek adına gerçekleştirilen ve 600.000 dolar nakit ödül genişliğine sahip “Kırsal Teknoloji Projesi” ile derslerini çevrimiçi platformlara taşıyan eğitim kurumlarındaki öğrencilere online ders hizmeti sağlanmıştır (Sözen, 2020).

1.1.3. İtalya Örneği

Avrupa’daki en fazla COVID- 19 vaka sayısına sahip ülkelerden olan İtalya, 4 Mart 2020 tarihinde virüsün yayılımını engellemek için sert önlemler almış ve farklı kademelerdeki tüm eğitim kurumlarını kapatmıştır (Togoh, 2020). İtalya Eğitim Bakanlığı, COVID-19 salgını ile nasıl mücadele edileceğine dair bilgi barındıran bir web sitesi kurmuştur. Bunun dışında bir bilgi portalı açılarak uzaktan eğitime yönelik web seminerleri düzenlenmiştir ve programın ilk günü 2000 öğretmen bu web seminerlerine katılmıştır (Kottasová & Isaac, 2020).

İtalya’da Eğitim Bakanlığı, online web sayfaları, video oturumları ve sanal destek ortamları yaratmış; dijital öğrenme platformları sağlayarak, öğretici örgütlenmenin ve dijital içeriğin yeni modellerinin kullanılmasını kolaylaştırmak için yeni öğrenme ortamları oluşturmuş ve bütün öğretmenlere ücretsiz olarak güncel uzaktan eğitim gereçlerini sunmuştur. Bunun yanı sıra OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) 2020 raporuna göre okullara yönelik gerekli teknik desteği sunarak takip etkinliklerini yürütmeyi ve düşük maddi duruma sahip öğrenciler için ekonomik destek etkinliklerini başlatmıştır. İtalya’daki Bologna Üniversitesi’nde pandemi sebebiyle 26 Mart 2020’de üniversite bünyesinde hazırlanan uzaktan eğitim platformu olarak kullanılan UNIBO ile eğitim-öğretimin sürekliliği sağlanmıştır. UNIBO kapsamında dersler senkron ve asenkron olarak yapılmıştır. UNIBO platformunda ders dokümanları, sunumlar, sınavlar gibi toplam 221 program ve 3667 etkinlik gerçekleştirilmiştir (Sözen, 2020).

1.1.4. Birleşik Krallık Örneği

Birleşik Krallık hükümeti başlangıçta toplum başı sıkılığı politikasının gerçekleştirilmesi kapsamında eğitim kurumlarının kapatılmasının “gereksiz” olacağını be-

lirtmiştir. Fakat daha sonra virüsün hızla yayılmasından ötürü karantina ve sıkıyönetim önlemleri gereği uzaktan eğitim öncelikli çözüm olarak uygun görülmüştür (Sözen, 2020). Krallıkta yer alan birçok eğitim kurumu uzaktan eğitim süreçlerini online dersler ve ders dokümanları vasıtasıyla gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan farklı derecelerdeki bütün eğitim kurumlarında sınavların iptal edildiği duyurulmuştur (BBC News, 2020). Özel eğitim kurumları video konferans yöntemiyle derslerini işlerken devletin eğitim kurumları 1 ay ders gerçekleştirememiştir. Bu süreçte BBC televizyonu müfredata göre 14 haftalık ders içeriği hazırlamıştır. Eğitim Sekreteri Gavin Williamson ise hükümetin dijital imkanlardan yararlanamayan çocuklar için 100 milyon £ değerinde donanım ve bilişim teknolojisi desteğine yatırım yaptığını belirterek okullara 200.000 dizüstü bilgisayarın haziran sonuna teslim edileceğini duyurmuştur (Sözen, 2020).

5 Ocak 2021 tarihinde yeniden başlayan karantina gereği okullar kapatılırken, eğitimin BBC üzerinden uzaktan devam edeceği açıklanmıştır. Öncelikle BBC’nin çocuk kanalı CBBC’nin hafta içi her gün saat 9.00’den itibaren 3 saatlik bir ilkökul programı yayını yapacağı, BBC 2’nin ise hafta içi her gün en az 2 saatlik programla orta öğretim öğrencilerine yardım edeceği belirtilmiştir. Bu sayede internetleri olmasa bile tüm çocukların müfredata bağlı eğitim alabilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca derslere, BBC’nin interaktif dijital yayını BBC Red Button aracılığıyla da erişilebileceği belirtilmiştir (TRT Haber, 2021).

1.1.5. Türkiye Örneği

Türkiye’de ilk vakanın tespit edilmesinden sonra 16 Mart Pazartesi gününden itibaren 30 Mart Pazartesi gününe kadar 2 hafta süreyle okulların tatil edilmesi kararlaştırılmıştır. Ardından 23 Mart Pazartesi günü itibarıyla eğitim hizmetlerine uzaktan eğitim olarak devam edileceği kararlaştırılmıştır (MEB, 2020). Bu bağlamda Türkiye, örgün eğitim ve online öğrenmenin aynı anda sağlandığı ülkelerden biridir. “Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH)” projesi kapsamında ilk ve ortaöğretim kademeleri için “Eğitim Bilişim Ağı (EBA)” platformu kurulmuştur. Bu süreçte öğretmenler, EBA platformu yoluyla Zoom, Skype vb. uygulamaları kullanarak öğrencilere erişim sağlamış ve canlı dersler gerçekleştirmiştir (Yaman, 2021). Ayrıca Türkiye’deki çoğu üniversite eğitim sürecinin bir bölümünü Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezleri üzerinden çevrimiçi ortamda yürütmeye başlamıştır (Elçiçek, 2021).

2020-2021 eğitim-öğretim yılı uzaktan eğitim verilerek sona ermiştir. 15 Şubat’ta başlayan ikinci dönemde, anaokulları ile köy okulları tüm kademeleriyle yüz yüze başlamıştır. 1 Mart’taki normalleşme kararları gereği yüz yüze eğitim, şehirlerin risk durumuna göre belirlenmiştir. Bu kapsamda düşük ve orta riskli şehirlerde tüm sınıf gruplarında, yüksek ve çok riskli şehirlerde ise yalnızca okul öncesi, ilkökullar, 8. ve 12. sınıflar yüz yüze eğitime geçmiştir. Ancak bu süreç de uzun sürmemiştir. Vakalarındaki artış sebebiyle 13 Nisan’daki kısmi kapanma kararıyla 8. ve 12. sınıflar ile okul öncesi dışındaki tüm kade-

melerde uzaktan eğitime dönüş yapılmıştır. Vakalardaki artışın devam etmesi sonucu 29 Nisan'da tam kapanmaya geçilmiştir. Böylece eğitim yeniden tüm kademelerde uzaktan olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Uyar, 2021). Yükseköğretimde eğitime ara verilmesi kararından önce üniversitelere bir dizi önlemlere yönelik bilgi ve yönlendirmeler gönderilmiştir (Telli & Altun, 2020).

Türkiye'de daha önce yenilikçi projelerle uzaktan eğitime geçilmiş olsa da, tüm okullarda yüz yüze eğitimin askıya alınmasının ardından uzaktan eğitim süreci 16 Mart 2020'ye kadar kapsamlı bir şekilde benimsenmemiştir. Uzaktan eğitim deneyimi olan ya da olmayan herkes hızlı bir şekilde uzaktan eğitim faaliyetlerinin içinde yer almıştır (Elçiçek, 2021). Sonuç olarak pandemi önlemleri sebebiyle eğitime ara verilen dönemde, öğrencilerin öğrenme süreçlerinin aksamaması adına gerçekleştirilecek uzaktan öğretim etkinlikleri için bir çerçeve sunulmuştur (YÖK, 2020).

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin COVID – 19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamının kullanımına ilişkin tutumlarının demografik değişkenlere göre ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının demografik değişkenlere (yaş, cinsiyet, eğitim) göre farklılık olup olmadığı değerlendirilerek uzaktan eğitim faaliyetlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca COVID-19 pandemi döneminde farklılaşan eğitim ve öğrenme ortamlarının geliştirilmeye açık alanlarının değerlendirilmesinin alanyazına da katkı sağlayacağı öngörülmektedir. (Yıldız vd., 2021).

Çalışmada söz konusu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları yaş gruplarına göre farklılaşmakta mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları eğitim seviyelerine göre farklılaşmakta mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Katılımcıları

Mayıs 2021 – Haziran 2021 aylarında uygulanan anket çalışması için 195 katılımcıya ulaşılmıştır. 3 adet anketin yanıt düzeyi düşük olduğundan analiz dışı bırakılarak çalışma tüm diğer 192 katılımcıdan elde edilmiş olan verilerle yürütülmüştür. Katılımcılara ilişkin demografik özellikler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi 192 katılımcının %24'ü erkek, %76'sı kadındır. Yaş grubu olarak katılımcıların önemli bir bölümü (%45,3) 21-25 yaş aralığındadır. 18-20 yaş grubunda %31,8, 26-30 yaş grubunda %10,4 ve %12,5 ise 31 ve üzeri yaş grubundadır.

¹ Raykov, T. (1997). Estimation of composite reliability for congeneric measures. *Applied Psychological Measurement*, 21, 173-184.

Tablo1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	n	%	
Yaş grupları	18-20	61	31,8%
	21-25	87	45,3%
	26-30	20	10,4%
	31 ve üstü	24	12,5%
Cinsiyet	Erkek	46	24,0%
	Kadın	146	76,0%
Eğitim	Ön lisans	44	22,9%
	Lisans	102	53,1%
	Yüksek lisans	46	24,0%

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde %22,9'nun ön lisans, %53,1'nin lisans ve %24'nün ise lisansüstü düzeyde eğitim aldıkları görülmektedir.

2.2. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Bu çalışmada uygulanan anketten elde edilen yanıtlar SPSS for Windows 25.00 programı ve AMOS 24.0 programında analiz edilmiştir. Araştırmada yer alan Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Cronbach's Alpha, Açıklanan Ortalama Varyans (AVE) ve Composite Reliability (CR) değerleri hesaplanarak geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği alt boyutlarının demografik özelliklere göre karşılaştırması ise bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ile araştırılmıştır.

2.2.1. Tutum Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizinde 25 maddeli ölçekten standart faktör yükü düşük olan ($FY < 0,50$) 3 madde elenmiştir. Bu maddeler Kullanılabilirlik boyutunda yer alan "Bu platforma giriş yapmadan önce birçok şey öğrenmem gerekti.", "Bu platformu gereksiz bir şekilde karmaşık buldum" ve "Bu platformu kullanabilmek için teknik bir kişinin desteğine ihtiyacım olabileceğini düşünüyorum" maddeleridir. Analiz 22 madde ile gerçekleştirilmiş ve standart faktör yükleri (,606; ,883) değerleri arasında yer almıştır.

Faktör analizinde model fit değerlerinin, ($p < 0,05$) olmak üzere χ^2 (387,528), χ^2/df (1,928) GFI (.854), CFI (.944), SRMR (.0516), RMSEA (.0702) "kabul edilebilir" sınırlar dahilinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Model parametrelerinin iyileştirilebilmesi için 20 ve 21 ile 3 ve 4 maddeleri arasında modifikasyon işlemi yapılmıştır.

2.2.2. Tutum Ölçeği Birleşik Güvenilirlik ve Yakınsama Geçerliliği

Birleşik güvenilirlik (CR) değerleri doğrulayıcı faktör analizinden hesaplanan faktör yüklerinden hesaplanır. Birleşik güvenilirlik değeri ($CR \geq 0,70$) olduğunda birleşik güvenilirlik şartının sağlandığı söylenebilir.¹ Yakınsama geçerliliğinin göstergesi açıklanan ortalama varyans (AVE) değeridir. Yakınsama geçerliliğinin teyit edilebilmesi için açıklanan ortalama varyansın ($AVE \geq 0,50$) ol-

Tablo2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Standart Faktör Yükleri ve Anlamlılık Değerleri

Boyut	Madde	Estimate	Standart Estimate	C.R.	P
YM	→	m2	1,000	,728	
YM	→	m3	1,090	,858	11,646 ***
YM	→	m4	,934	,780	10,566 ***
YM	→	m5	,866	,671	9,028 ***
YM	→	m6	,965	,815	11,060 ***
YM	→	m1	,973	,780	10,575 ***
KL	→	m7	1,000	,724	
KL	→	m10	1,150	,700	9,270 ***
KL	→	m11	,930	,663	8,729 ***
KL	→	m13	1,065	,718	9,459 ***
KL	→	m14	,968	,759	9,995 ***
ET	→	m15	1,000	,881	
ET	→	m16	,932	,841	15,717 ***
ET	→	m17	,870	,606	9,398 ***
ET	→	m18	,782	,728	12,224 ***
ET	→	m19	,863	,785	13,886 ***
MM	→	m23	1,000	,848	
MM	→	m24	,837	,763	12,421 ***
MM	→	m25	,934	,764	12,720 ***
MM	→	m22	1,044	,883	15,883 ***
MM	→	m21	,793	,698	11,138 ***
MM	→	m20	,822	,771	12,913 ***

**p<0,001

Tablo3. Araştırmada Kullanılan Ölçeğin Güvenilirlik ve Geçerlilik Değerleri

Kısaltma	Boyutlar	AO	SS	Alpha	CR	AVE
YM	Yeterlilik ve motivasyon	3,07	1,09	,802	,899	,600
KL	Kullanılabilirlik	3,60	,88	,834	,838	,509
ET	Etkililik	3,44	,95	,821	,880	,599
MM	Memnuniyet	3,60	,97	,811	,884	,605

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05 SS:standart sapma Alpha : Cronbach's Alpha CR: Composite reliability AVE: Açıklanan Ortalama Varyans YM: Yeterlilik ve motivasyon KL: Kullanılabilirlik ET: Etkililik MM:Memnuniyet

ması gereklidir. Ancak Birleşik güvenilirlik değerlerinin tamamı (0.70) değerinden yüksek olduğunda (AVE≥0.40) olması yeterli görülmüştür.

Araştırmada katılımcılara uygulanan ölçeğin tamamından hesaplanan Cronbach's Alpha değeri (,889) "yüksek güvenilirlik" seviyesindedir. Ölçeğin alt boyutlarında Yeterlilik ve Motivasyon için (,802), Kullanılabilirlik için (,834), Etkililik için (,880) ve Memnuniyet boyutu için (,884) bulunmuştur. Birleşik güvenilirlik değerlerinde ise tüm değişkenler için CR değerleri (CR>0.70) bulunduğu için birleşik güvenilirlik şartı sağlanmıştır. Tüm değişkenler için ortalama açıklanan varyans değerlerinin (AVE>0.50) bulunması yakınsama geçerliliği için de gerekli koşul (AVE>0,50) yeterli görüldüğünden yakınsama geçerliliği de yerine getirilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmada kullanılan ölçekte yer alan alt boyutlar katılımcıların demografik özelliklerine göre karşılaştırılmıştır. İlk olarak katılımcıların uzaktan eğitime yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4'te görüldüğü gibi Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği alt boyutlarının cinsiyete göre karşılaştırmasında "Etkililik" boyutunda (p>0,05) anlamlı farklılık söz konusu değildir. Yeterlilik ve Motivasyon, Kullanılabilirlik ve Memnuniyet alt boyutlarında ve tutum ölçeği toplam ortalama boyutunda (p<0,05) anlamlı farklılık söz konusudur.

Yeterlilik ve Motivasyon boyutunda erkeklerin ortalaması (3,4384) kadınların ortalamasından (2,9543) yüksek bulunmuştur. Kullanılabilirlik boyutunda erkeklerin ortalaması (3,9478) kadınların ortalamasından (3,4849) yüksektir. Memnuniyet boyutunda erkeklerin ortalamasının (3,8696) kadınların ortalamasından (3,5103) yüksek olduğu anlaşılmıştır. Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği genel ortalamasında ise erkeklerin ortalamasının (3,7172) kadınların ortalamasından (3,3340) yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Tablo4. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ölçek Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	AO	SS	T	P
Yeterlilik ve Motivasyon	Erkek	46	3,4384	1,08033	2,677	,008**
	Kadın	146	2,9543	1,06593		
Kullanılabilirlik	Erkek	46	3,9478	,78591	3,197	,002**
	Kadın	146	3,4849	,87693		
Etkililik	Erkek	46	3,6130	,90863	1,419	,158
	Kadın	146	3,3863	,95633		
Memnuniyet	Erkek	46	3,8696	,84101	2,208	,028*
	Kadın	146	3,5103	,99717		
Total	Erkek	46	3,7172	,81348	2,641	,009**
	Kadın	146	3,3340	,87182		

**p<0,01 *p<0,05

Araştırmada ikinci olarak katılımcıların uzaktan eğitime yönelik tutumlarının yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5'te görüldüğü gibi "Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği" ve alt boyutlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılmasında "Etkililik ve Memnuniyet" boyutları ve tutum ölçeği boyutunda ($p>0,05$) anlamlı farklılık söz konusu değildir. "Yeterlilik ve Motivasyon, Kullanılabilirlik" alt boyutlarında ($p<0,05$) anlamlı farklılık söz konusudur. Farklılık bulunan gruplarda Bonferroni çoklu karşılaştırma testi ile farklılığın kaynağı araştırılmıştır. Buna göre yeterlilik ve motivasyon boyutunda 31 ve üstü yaş grubunda ortalama (3,5833) ve 26-30 yaş grubunda ortalama (3,4083), 18-20 yaş grubu ortalamasından (2,8415) ve 21-25 yaş grubu ortalamasından (3,0115) yüksek bulunmuştur. Kullanılabilirlik boyutunda 31 ve üstü yaş grubu (4,050), 26-30 yaş grubu (3,7000), 18-20 yaş grubu ortalamasından (3,4885) ve 21-25 yaş grubu ortalamasından (3,5218) yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmada son olarak katılımcıların uzaktan eğitime yönelik tutumlarının eğitim seviyelerine göre farklılaşıp

Tablo5. Katılımcıların Yaşlarına Göre Ölçek Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

		N	AO	SS	F	P
Yeterlilik ve Motivasyon	18-20	61	2,8415	1,16803	3,552	,016*
	21-25	87	3,0115	1,11189		
	26-30	20	3,4083	,87103		
	31 ve üstü	24	3,5833	,68454		
	Total	192	3,0703	1,08649		
Kullanılabilirlik	18-20	61	3,4885	,83148	2,832	,040*
	21-25	87	3,5218	,96610		
	26-30	20	3,7000	,66964		
	31 ve üstü	24	4,0500	,66529		
	Total	192	3,5958	,87668		
Etkililik	18-20	61	3,3672	,93536	1,221	,303
	21-25	87	3,3724	1,05706		
	26-30	20	3,6300	,71752		
	31 ve üstü	24	3,7167	,65652		
	Total	192	3,4406	,94775		
Memnuniyet	18-20	61	3,6284	,95520	1,735	,161
	21-25	87	3,4483	1,04712		
	26-30	20	3,7750	,81160		
	31 ve üstü	24	3,9028	,78315		
	Total	192	3,5964	,97219		
Total	18-20	61	3,3314	,87614	2,528	,059
	21-25	87	3,3385	,95006		
	26-30	20	3,6283	,65415		
	31 ve üstü	24	3,8132	,57811		
	Total	192	3,4258	,87168		

* $p<0,05$

farklılaşmadığı incelenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6'da görüldüğü gibi Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği ve alt boyutlarının eğitim gruplarına göre karşılaştırılmasında "Yeterlilik ve Motivasyon, Kullanılabilirlik", boyutlarında ($p<0,05$) ve tutum ölçeği arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Farklılık bulunan gruplarda Bonferroni çoklu karşılaştırma testi ile farklılığın kaynağı araştırılmıştır. Buna göre yeterlilik ve motivasyon boyutunda yüksek lisans grubunda ortalama (3,6014), ön lisans grubundan (2,9848) ve lisans grubu ortalamasından (2,8676) yüksek bulunmuştur. Kullanılabilirlik boyutunda yüksek lisans grubunda ortalama (3,9565), ön lisans grubundan (3,4182) ve lisans grubu ortalamasından (3,5098) yüksek bulunmuştur. "Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Ortamlarının Kullanımına İlişkin Tutum Ölçeği" genel ortalamasında yüksek lisans grubunda ortalama (3,7460), ön lisans grubundan (3,2831) ve lisans grubu ortalamasından (3,3429) yüksek bulunmuştur.

4. Tartışma ve Sonuç

COVID-19 pandemisi, uygun öğretim yöntemleri hakkında özellikle öğrencilerin tutumları konusunda gündemde önemli soruların oluşmasına neden olmuştur. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamının kullanımına ilişkin tutum-

Tablo6. Katılımcıların Eğitim Seviyelerine Göre Ölçek Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

		N	AO	SS	F	P
Yeterlilik ve Motivasyon	Ön lisans	44	2,9848	1,32401	7,946	,000**
	Lisans	102	2,8676	1,02936		
	Yüksek lisans	46	3,6014	,75398		
Kullanılabilirlik	Ön lisans	44	3,4182	1,13614	5,539	,005**
	Lisans	102	3,5098	,83090		
	Yüksek lisans	46	3,9565	,54636		
Etkililik	Ön lisans	44	3,2864	1,20031	1,442	,239
	Lisans	102	3,4255	,93879		
	Yüksek lisans	46	3,6217	,63278		
Memnuniyet	Ön lisans	44	3,4432	1,15746	1,652	,195
	Lisans	102	3,5686	,98541		
	Yüksek lisans	46	3,8043	,69505		
Total	Ön lisans	44	3,2831	1,14656	4,298	,015*
	Lisans	102	3,3429	,82972		
	Yüksek lisans	46	3,7460	,53236		
Total	Total	192	3,4258	,87168		

** $p<0,01$ * $p<0,05$

larının demografik değişkenlere göre ilişkisi incelenerek söz konusu sorunlara neden olan değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma öğrencilerin cinsiyetlerine göre “Yeterlilik, Motivasyon, Kullanılabilirlik, Memnuniyet” tutumlarında erkeklerin ortalaması, kadınların ortalamasından yüksek bulunmuştur. Bu çalışma pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamlarının kullanımına ilişkin tutumlarının genel ortalamasında erkeklerin ortalaması kadınların ortalamasından yüksek olduğunu göstermektedir. Göldağ (2021)’in araştırmasında kadın ve erkek öğrencilerin uzaktan öğretime yönelik tutumları incelendiğinde erkek öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine Sezer (2016)’in yaptığı araştırma sonucunda cinsiyet değişkeninde anlamlı bir fark bulunmuş ve erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre uzaktan eğitim için daha olumlu tutum sergilediği tespit edilmiştir. Bu durum araştırma sonucunu desteklemektedir. Kırallı ve Alcı (2016), üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ise cinsiyet değişkenleri ile uzaktan eğitim algılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç araştırma sonucunu desteklemektedir.

Öğrencilerin yaşlarına göre uzaktan eğitim ortamının kullanımına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmamasına rağmen yeterlilik, motivasyon ve kullanılabilirlik tutumları anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Buna göre, öğrencilerin yaşları motivasyonlarını ve uzaktan eğitimin kullanılabilirliğini anlamlı ve pozitif yönde etkilemiştir. Üniversite öğrencilerinin puanlarının karşılaştırılmasına baktığımızda demografik özelliklerine göre Eğitim Tutum Ölçeği, Üniversite 31 yaş ve üstü öğrenciler uzaktan eğitim tutum ölçeğinden diğer öğrencilerden daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Öğrencilerin yaşları arttıkça motivasyonları ve uzaktan eğitimin kullanılabilirliği artmıştır. Stevanović ve ark. (2021) birinci sınıf öğrencilerinin öğrenme sürecinde daha büyük öğrencilere göre önemli ölçüde daha az motive olduklarını, uzaktan öğrenmeyi diğerlerinden daha az değerli ve daha az ilginç gördüklerini göstermiştir. Bu çalışmada, yaş grubu küçüldükçe öğrencilerin yeterlilik, motivasyonlarının ve kullanılabilirlik tutumlarının daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar alan yazında var olan çalışmalarla uyumludur (Stevanović vd.2021; Eygü ve Karaman,2013; Karataş ve Zengin, 2021; Gonçalves ve ark. 2020). Çalışma sonuçları, kullanılabilirlik tutumları açısından, yaşı büyük öğrencilerin uzaktan eğitim sırasında genç öğrencilere göre daha az çaba sarf ettiğini göstermiştir. Bazı araştırmalar, daha genç öğrencilerin, daha büyük öğrencilere kıyasla iletişim becerilerini öğrenmeye karşı daha olumlu tutumlara sahip olduğunu gösterirken (Cleland ve diğerleri, 2005), bazı araştırmalar ise araştırma sonuçlarıyla uyumlu değildir.

Öğrencilerin eğitim seviyelerine göre, “Yeterlilik ve Motivasyon” “Kullanılabilirlik” boyutunda yüksek lisans grubunda ortalaması, ön lisans grubundan ve lisans grubu ortalamasından yüksek bulunmuştur. Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamlarının kullanımına

ilişkin tutumları yüksek lisans grubunda, ön lisans ve lisans grubu ortalamasından yüksek bulunmuştur. Işık ve arkadaşlarının (2010) yaptığı araştırma sonucunda da lisansüstü düzeyindeki öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik olumlu tutumları bulunduğu tespit edilmiştir. Hatta Sezer (2016)’in yaptığı çalışmada aynı eğitim düzeyinde olup farklı sınıf düzeyinde olan öğrencilerde sınıf düzeyi yükseldikçe uzaktan eğitime yönelik tutumların olumlu düzeyde arttığı görülmektedir. Yapılan analiz sonucu da öğrencilerin eğitim düzeylerinin (yüksek lisans, lisans, ön lisans) öğrencilerin tutumlarını etkilediğini göstermiştir. Kabataş ve arkadaşlarının (2021) araştırma sonuçlarında, öğrencilerin tutumları eğitim bölümlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bu sonuç araştırma sonucunu ile uyumludur.

Araştırma sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının cinsiyete ve aldıkları eğitime göre ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre, katılan öğrencilerin cinsiyeti ve aldıkları eğitim (yüksek lisans, lisans, ön lisans) uzaktan eğitim ortamının kullanımına ilişkin tutumlarını etkilemektedir. Karataş & Zengin (2021)’in araştırmasında uzaktan eğitim ortamının kullanılabilirliğine ve etkililiğine ilişkin tutumlarının cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucu bu çalışmanın sonucu ile uyumlu bulunmamıştır. Uzaktan eğitimin “etkililik” tutumunun araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Hebebe ve arkadaşlarının (2020) araştırma sonuçlarında öğrenci ve öğretmenlerin uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Olağan dışı koşullarda dahi eğitimin planlı ve programlı bir şekilde yürütülebileceği olumlu görüşlerde sıklıkla dile getirilmektedir. Kısıtlı etkileşim gibi sorunlar, uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin dikkat çeken olumsuz görüşler arasında altyapı sorunları ve donanım eksikliği yer almaktadır. Ayrıca gerekli iyileştirme ve hizmet içi eğitimlerle birlikte uzaktan eğitimin gelecekte daha etkin kullanılacağı yönünde görüşler ileri sürülmüştür (Hebebe vd.2020). Sari ve arkadaşlarının (2021) araştırma sonuçlarında, Endonezya öğrencilerinin teknoloji tabanlı çevrimiçi etkinliklerinin kolayca takip edildiğinden ve onları çevrimiçi öğrenme sürecini gerçekleştirmek için motivasyonlarını ve ilgilerini dengede tutmaya teşvik ettiğini tespit edilmiştir (Sari & Oktaviani, 2021). Ruzi ve Strzelecki (2020)’nin yaptığı çalışma sonuçlarında, tam ve yarı zamanlı öğrenim gören 1692 Polonyalı lisans ve lisansüstü öğrencinin eğitimi uzaktan eğitime kaydırmayı kabul etmesinin nedeninin öz-yeterlilik olduğunu gösterdi. Algılanan kullanım kolaylığı, algılanan yarar, öğrencinin uzaktan eğitimi kullanmaya ilişkin tutumları yönünde görüşler ileri sürülmüştür (Rizun, & Strzelecki, 2020).

Uzaktan eğitime yönelik bireysel ve kurumsal talepler teknolojik gelişmelere bağlı olarak artmaktadır. Yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitim sistemlerinin entegreli olarak yürütülmesi daha etkin bir eğitim süreci sağlayacaktır.

Ancak uzaktan eğitim, çalışanlar, ulaşım konusunda sıkıntı yaşayan öğrenciler, bedensel engelli bireyler gibi yüz yüze eğitim imkânı olmayanlar için büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda uzaktan eğitimde en önemli etken teknolojik altyapıdır. Teknolojik altyapıda yaşanan sorunlar eğitim sürecini etkilemektedir. Bu yüzden teknolojik altyapı sürekli geliştirilmeli, bağlantıda yaşanan kesinti problemleri çözülmelidir. Kablosuz bağlantı alanları artırılmalı, kapsamları genişletilmelidir. Üniversiteler, öğrenim etkinliklerine yönelik akademik, idari çalışan ve öğrenci bazlı anket vb. değerlendirmeler yapmalı ve buna göre eksik ve hatalı görülen hususlar konusunda iyileştirme ve geliştirme çalışmaları yapmalıdır. Uzaktan

eğitim sürecinin başarılı veya başarısız yönetimi üniversiteler arası rekabeti etkileyecektir. Örneğin, uzaktan eğitim sürecinde elektronik ortamda simülasyonlar aracılığıyla pratik yapılmasının sağlanması uygulama dersleri konusunda sıkıntı yaşayan sağlık bölümlerindeki öğrenciler için büyük yarar sağlayacaktır. Bu açıdan üniversitenin tercih edilebilirliği de artacaktır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni İstanbul Kent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 22/04/2021 tarihli ve 6 numaralı kararı ile alınmıştır.

Kaynakça

- Aktaş, Y. (2020). MEB 23 Mart'tan itibaren uzaktan eğitime başlayacak. AA. Retrieved from: <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/meb-23-marttan-ibaren-uzaktan-egitime-baslayacak/1771386>
- Aristovnik, A., Keržič, D., Ravšelj, D., Tomaževič, N. & Umek, L. (2020). Impacts of the COVID-19 pandemic on life of higher education students: A global perspective. *Sustainability*, 12(20), 8438.
- BBC News (2020, 03 13). Coronavirus: More universities halt teaching and exams. Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/education-51880355>
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Cleland, J., Foster, K. & Moffat, M. (2005). Undergraduate students' attitudes to communication skills learning differ depending on year of study and gender. *Medical Teacher*, 27(3), 246–251. <https://doi.org/10.1080/01421590400029541>
- Elçiçek, M. (2021). Tendencies in Turkey-based academic studies on distance education during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Educational Technology and Online Learning*, 4(3), 406-417.
- Eygü, H. & Karaman, S. (2013). Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 36-59.
- Gonçalves, S. P., Sousa, M. J. & Pereira, F. S. (2020). Distance learning perceptions from higher education students—The case of Portugal. *Education Sciences*, 10(12), 374. <https://doi.org/10.3390/educsci10120374>
- Göldağ, B. (2021). Meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1207-1229. DOI: 10.17679/inu-efd.916058
- Greenhow, C. & Chapman, A. (2020). Social Distancing Meet Social Media: Digital Tools for Connecting Students, Teachers, and Citizens in an Emergency. *Information and Learning Sciences*, 121 (5/6), 341-352.
- Hebecci, M. T., Bertiz, Y. & Alan, S. (2020). Investigation of views of students and teachers on distance education practices during the coronavirus (COVID-19) pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science*, 4(4), 267-282.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T. & Bond, A. (2020). The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. Retrieved from: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
- Şişik, A. H., Karakaş, R. & Güler, İ. (2010). Postgraduate students' attitudes towards distance learning (The case study of Gazi University). *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9 (2010), 218–222.
- Karataş, B. & Zengin, S. (2021). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin pandemi sürecinde uzaktan eğitim platformlarına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Diyalektolog*, (27).
- Kıralı, F. N. & Alcı, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim algısına ilişkin görüşleri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 30, 55-83.
- Koç, E. S. (2021). Nasıl bir uzaktan eğitim? 1 yılın sonunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 7(2), 13-26.
- Kottasová, I. & Isaac, L. (2020, 03 04). Italy shuts all schools over coronavirus outbreak. Retrieved from: <https://edition.cnn.com/2020/03/04/europe/italy-schools-closures-coronavirus-intl/index.html>
- Lau, J., Yang, B. & Dasgupta, R. (2020). Will the coronavirus make online education go viral? Retrieved from: <https://www.timeshighereducation.com/features/will-coronavirus-make-online-education-go-viral>
- Macau University (2018). A Quick Start Guide to Rain Classroom, a Next-Generation Digital Learning Environment. Retrieved from: <https://ctle.um.edu.mo/2018/05/14/quick-start-guide-to-rain-classroom/>
- Muffih, S., Abuhammad, S., Karasneh, R., Al-Azzam, S., Alzoubi, K. H. & Muffih, M. (2020). Online education for undergraduate health professional education during the COVID-19 Pandemic: Attitudes, barriers, and ethical issues. Research Square.
- MEB (2020, 03 12). Bakan Selçuk, Koronavirüse Karşı Eğitim Alanında Alınan Tedbirleri Açıkladı. Retrieved from: <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr>
- MEB (2020, 08 25). 18 Eylül'e Kadar Sürececek Uzaktan Eğitim Döneminin Yol Haritası. Retrieved from: <http://www.meb.gov.tr/18-eylule-kadar-surecek-uzaktan-egitim-donemininyol-haritasi/haber/21499/tr>
- Stevanović, A., Božić, R. & Radović, S. (2021). Higher education students' experiences and opinion about distance learning during the Covid-19 pandemic. *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(6), 1682-1693.
- Pfleger, P. (2020). The Challenges Of Online-Only Classes During Coronavirus Outbreak. Retrieved from: <https://www.npr.org/2020/03/12/814824067/the-challenges-of-online-only-clas>

- ses-during-coronavirus-outbreak
- Rizun, M., & Strzelecki, A. (2020). Students' acceptance of the COVID-19 impact on shifting higher education to distance learning in Poland. *International journal of environmental research and public health*, 17(18), 6468.
- Sari, F. M., & Oktaviani, L. (2021). Undergraduate Students' Views on the Use of Online Learning Platform during COVID-19 Pandemic. *Teknosastik*, 19(1), 41-47.
- Sezer, B. (2016). Faculty of medicine students' attitudes towards electronic learning and their opinion for an example of distance learning application. *Computers in Human Behavior*, 55 (2016),932-939.
- Sözen, N. (2020). Covid 19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları üzerine bir inceleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 302-319.
- Sheehey, M. (2020). UNC offers a pass/fail option for students, suspends spring 2020 Dean's List. Retrieved from: <https://www.dailytarheel.com/article/2020/03/pass-fail-suspended-deans-list-cv-grade-not-incomplete-coronavirus-0320>
- Telli, S. G. & Altun, D. (2020). Coronavirus ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34. <https://doi.org/10.32329/uad.711110>
- Togoh, I. (2020). Coronavirus Latest: Italy Shuts All Schools and Universities As Covid-19 Cases Rise. Retrieved from: <https://www.forbes.com/sites/isabeltogoh/2020/03/04/coronavirus-latest-italy-shuts-all-schools-and-universities-as-covid-19-cases-rise/?sh=6bd56f573c56>
- Toquero, C. M. (2021). Emergency Remote Education Experiment Amid COVID-19 Pandemic in Learning Institutions in the Philippines. *International Journal of Educational Research and Innovation*, 15, 162-176.
- TRT Haber (2021). İngiltere'de uzaktan eğitim dersleri BBC'den yayınlanacak. Retrieved from: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ingilterede-uzaktan-egitim-dersleri-bbc-den-yayinlanacak-544387.html>
- Uyar, S. (2021). Pandemi sürecinde milyonlarca öğrenci eğitimden yoksun kaldı. *Cumhuriyet*. Retrieved from: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/pandemi-surecinde-milyonlarca-ogrenci-egitimden-yoksun-kaldi-1836313>
- Uzun, G. Ö., EŞ, A. Ç. & Evram, G. (2020). Examination of attitudes of university students in distance education according to some variables. *Near East University Online Journal of Education*, 3(2), 104-115.
- Yaman, B. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye ve Çin'de uzaktan eğitim süreci ve uygulamalarının incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, Pandemi Özel Sayısı, 3298-3308.
- Yekefallah, L., Namdar, P., Panahi, R. & Dehghankar, L. (2021). E-öğrenmenin boyutlarına göre Covid-19 pandemisi süresince öğrencilerin e-öğrenme uygulamasına ilişkin memnuniyetlerine ilişkin faktörler. *Helyon*, 7 (7), e07628.
- Yıldız, E. P., Çengel, M. ve Alkan, A. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamlarının kullanımına ilişkin tutum ölçeği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 132-153. <https://doi.org/10.26466/opus.811510>
- YÖK (2020). Basın açıklaması. Retrieved from: <https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/03-uzaktan-egitime-iliskin-alinan-karar.pdf>